

მზისა ბუსკივაძე

Mzisa Buskivadze

ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი

Ivane Javakhishvili Tbilisi State University

ჰუმანიტარული ფაკულტეტი

Faculty of Humanities

**ფსევდოევროპული დისკურსი და დეპერსონალიზაციის
საკითხი აჰმედ ჰამდი თანფინარის რომანში
„დროის მარეგულირებელი ინსტიტუტი“**

**Pseudo-European Discourse and the Issue of Depersonalization
in the Novel of Ahmet Hamdi Tanpınar
„The Time Regulation Institute“**

The basis of the new Turkish literature is crisis of civilization. The mentioned critical situation was conditioned by the historical, political-economic and social factors. For the purpose of maintaining territorial integrity, state governance, the Ottoman intellectuals had to seek the “way to safety” in the Europe. Fermani (Edict), declared in 1839, by Mustafa Reshid Pasha in Gulhane Park, known also as Tanzimat Fermani was official declaration of the pro-European course. Attempt of establishing of the European concept turned out to be doomed from the outset, as it was based on the superficial views about the bases of the European civilization. The mentioned narrative has not prepared the public opinion for meeting with the Europe and for the actual traumas. Attempt of building of the European civilization on the fragile basis resulted in formation of two public life styles – alaturca and alafranga. Dualism revealed in all spheres of public life. In Turkish literature, such ambivalence has its relevant name, it is called “pseudo-Europeanization” or “false Europeanization”. The writers, representatives of the first generation of Tanzimat literature attempted to fully liberate Turkish literature from the influence of oriental literature and place it within the framework of the western literary traditions. And in this process, the most significant is changing of the system of thought and this

has conditioned the “unhealthy” European discourse. In the pseudo-European narrative, sensitivity to the system of values and identity crisis were placed on the first plane. Ahmed Hamdi Tanpınar demonstrates distortion of the social consciousness, destruction of the moral categories on the example of the life of the novel’s main protagonist. “Maybe what we call the person, is nothing else but synthesis of the accidentally acquired masks that we store in the chest of our memory?” This question bothers Hayri İrdal, protagonist of the novel “The Time Regulation Institute” by famous Turkish writer of 20th century Ahmet Hamdi Tanpınar. He is somewhere between the “traditional time” and “new time” and cannot make choice in favor of one of them. Modernization process commenced in 1839 in Ottoman Empire became the basis for dividing of Turkish society into two parts. New thinking forms, differentiation of the orientation of the values, secularization and pluralizing of the public knowledge and education, diversity of ideological directions and self-identification of a person became the significant strategies that have formed two styles of life and thinking: *alaturca* and *alafranga*. In Turkish literature the issue of leveling of individual thinking, free activity of a person arose in full clarity. Ahmet Hamdi Tanpınar, in his novel “The Time Regulation Institute”, creates the model of society fed with the pseudo values, where there is described the drama of the person “once thrown” into the world. The process of protagonist’s degradation is placed into the frame of parody and absurdity. It is hard for Hayri İrdal to identify himself as part of any specific group of the society. He is stranger in his family, at his job, with his friends. In case of the character, drastic change of sociocultural environment results in de-personalization. People living in unreal time and space, successfully demonstrate pseudo-happiness by arranging various festivities. For Hayri İrdal, lost in the illusive and utopic world model, kindness, dignity, national identity is determined in his teacher, Nuri Efendi, clock repairman, which has assembled him like the “rusty clock” and attempted to adapt him to the real world. At the initial stage of his life, sense of freedom in Hayri İrdal is all-embracing and he cares about it like “gold bar”. Though, at the following stage of his life, after fighting with himself, the consumer’s nature made him a conformist and he made choice in favor of living in abundance in the magic world of the falsehood. Hayri İrdal is some kind of “polyphonic character”, which listens, of numerous voices in his soul, to the one requiring from him sacrificing of his soul instead of material wealth.

საკვანძო სიტყვები: თურქული ლიტერატურა, ფსევდოევროპული ნარატივი, ცივილიზაციათა კონფლიქტი, აჰმედ ჰამდი თანფინარი, რომანი „დროის მარეგულირებელი ინსტიტუტი“

Key words: Turkish Literature, Pseudo-European discourse, conflict of civilization, Ahmed Hamdi Tanpinar, The novel “The Time Regulation Institute”

მე-20 საუკუნის გამორჩეულად საინტერესო თურქი მწერალი, აჰმედ ჰამდი თანფინარი, რომელიც ამავე დროს „მე-19 საუკუნის თურქული ლიტერატურის ისტორიის“ ავტორიც გახლავთ, სტატიათა კრებულში „სტატიები ლიტერატურის შესახებ“ აღნიშნავს: „ახალ თურქულ ლიტერატურას საფუძვლად ცივილიზაციის კრიზისი უდევს (1977, გვ. 85). აღნიშნული კრიზისი კლასიკური ეპისტემის ევროპული კონცეპტით „ჩანაცვლებამ“, ან უფრო მართებული იქნება თუ ვიტყვით, „ჩანაცვლების მცდელობამ“ გამოიწვია. ისტორიულმა და არანაკლებ მნიშვნელოვანმა ეკონომიკურმა პირობებმა უძლევლობის ხიბლში გახვეული ოსმალეთის იმპერია „ავადმყოფ ადამიანს“ დაამსგავსა, რომელსაც სასწრაფოდ სჭირდებოდა მკურნალი. ტერიტორიული მთლიანობის, სახელისუფლებო მმართველობის შენარჩუნების მიზნით ოსმალთა ინტელიგენცია იძულებული გახდა „ხსნის გზა“ ევროპაში ეძებნა. 1839 წელს გიულჰანეს პარკში მუსტაფა რეშით ფაშას მიერ წაკითხული სულთნის ფირმანი, რომელიც „თანზიმათის ფირმანის“ სახელითაც არის ცნობილი, ოსმალეთის იმპერიის პროევროპული კურსის ოფიციალური განაცხადი იყო. თანზიმათის რეფორმები საზოგადოებრივი მოწყობის სისტემის ძირეულ ცვლილებებს მოიაზრებდა. იმის გათვალისწინებით, რომ ახალი სისტემის დანერგვა თავისთავად მოასწავებდა ძველი სისტემის დეკონსტრუქციას, დეკონსტრუქციის შედეგების გათვალისწინებაც გარდაუვალი უნდა გამხდარიყო. ახალი, ევროპული ცივილიზაციის არეალში გადასვლა საწყის ეტაპზე ყოველგვარ დიქტომიას, საზოგადოების დუალიზმს გამორიცხავდა. თურქი განმანათლებლების პირველი თაობა (იბრაჰიმ

შინასი, ნამიქ ქემალი, აჰმედ მიდჰათ ეფენდი, შემსეთთინ სამი, სამიფაშაზადე სეზაი) ევროპასთან ურთიერთობას ორი მიმართულებით განიხილავდა: ტექნოლოგიების დანერგვა და მეცნიერების, განსაკუთრებით, პოზიტივისტური მეცნიერებების, შესწავლა. მოდერნიზების მთავარ საფუძვლად ისინი „ახალი ცნებების, ღირებულებების გადმოტანასა და საზოგადოებაში მათ იმპლემენტაციას მიიჩნევდნენ“ (Moran, 2012, გვ. 49). მათი წარმოდგენით, შესაძლებელი იყო ევროპული მეცნიერების ისლამის იდეოლოგიასთან „მორგება“, რაც თავისთავად გამორიცხავდა ყოველგვარი სახის დუალიზმს. ასეთი დამოკიდებულება, რა თქმა უნდა, გულუბრყვილობად უნდა შევაფასოთ. შედეგიანი იქნებოდა ევროპული ცივილიზაციის გონივრული ადაპტირება და გამოცდილების აკუმულირება, იმის ღრმა ცოდნა, რომელ ისტორიულ, ეკონომიკურ და სოციალურ პირობებში ჩამოყალიბდა ეს ცივილიზაცია. ევროპასთან კავშირი ასოცირებული იყო იდეალური აწმყოს უპირობო დასაწყისთან. როგორც აღმოჩნდა, ევროპეიზაცია იდეალის სახით უფრო არსებობდა, ვიდრე რეალურად შეეძლო ფუნქციონირება. აღნიშნულ ნარატივს არ მოუმზადებია საზოგადოებრივი ცნობიერება ევროპასთან შეხვედრისა და რეალური ტრავმებისათვის. ოსმალურ ნარატივში დაიმსხვრა კიდევ ერთი მითი, რომელიც მისი უძლეველობის კონცეპტზე იყო დაფუძნებული. ევროპულ ქვეყნებზე ფინანსურმა დამოკიდებულებამ დიდწილად განაპირობა სავაჭრო პოლიტიკის ლიბერალიზება, ევროპული კაპიტალის შემოდინება, ადგილობრივი წარმოების გაკოტრება. ახალი ცივილიზაციის არეალი ასევე გულისხმობდა ახალი განათლების სისტემის დანერგვას. ერთი მხრივ, სასულიერო სკოლები (მედრესე), მეორე მხრივ, სამოქალაქო სკოლები და ლიცეუმები განათლების მხრივაც საზოგადოების ამბივალენტურ განწყობას განაპირობებდა. განათლება კი ახალი სააზროვნო სისტემის დანერგვის შეუცვლელი წინაპირობაა. ეტაპობრივად, საზოგადოების ყველა სფეროში გამოვლენილი დუალიზმი ოსმალთურქი საზოგადოების მუდმივად „ზღურბლისმიერ“ პოზიციაში ყოფნის მთავარი მარკერი გახდა. „ზღურბლისმიერობამ“ კი, თავის მხრივ, ამავე საზოგადოების ტრაგიზმი განაპირობა, რომელიც ან სრულად, ან ნაწილობრივ იდენტობის დაკარგვაში გამოვლინდა. მყარ საფუძველს მოკლებული ევროპეიზაციის პროცესი ლიტერატურაში ადეკვატურად შეფასდა და

შესაბამისი სახელიც მოეძებნა: „ფსევდოევროპეიზაცია“, „მცდარი გაევროპელება“. განსაკუთრებული ინტენსივობით ეს თემა აჰმედ მითჰათ ეფენდის („ფელათუნ ბეი და რაქიმ ეფენდი“), რეჯაიზადე მაჰმუდ ექრემის („ეტლისადმი სიყავრული“), ჰალით ზია უშაკლი-გილის („აკრძალული სიყვარული“), მეჰმეთ რაუფის („სექტემბერი“), ჰუსეინ რაჰმი გიურფინარის („უმადლესი ფილოსოფია“), იაკუბ კადრი კარაოსმანოღლუს („გასაქირავებელი სასახლე“), ჰალიდე ედიფ ადივარის („მსახიობი და მისი ქალიშვილი“) აჰმედ ჰამდი თანფინარის („სიმშვიდე“), („დროის მარეგულირებელი ინსტიტუტი“) შემოქმედებაში დამუშავდა. ვფიქრობთ, აჰმედ ჰამდი თანფინარი წინარე ლიტერატურული ტრადიციის გათვალისწინებით და ევროპული, განსაკუთრებით, ფრანგული ლიტერატურის ღრმა ცოდნის საფუძველზე საკითხს სწორედ იდენტობის კრიზისის კუთხით წარმოაჩენს. იგი პაროდის ტექნიკის გამოყენებით, ერთი მხრივ, ცდილობს საზოგადოებაში არსებული კვაზინორმირებული ურთიერთობის ხაზგასმას, მეორე მხრივ კი, „არაჯანსაღი ევროპული“ დისკურსის დეკონსტრუქციას.

რომანი „დროის მარეგულირებელი ინსტიტუტი“ პირველად 1954 წელს ნაწყვეტის სახით ჟურნალში „ახალი სტამბოლი“ გამოქვეყნდა. 1960 წელს იგი წიგნად აიკინძა, 1961 წელს კი დაიბეჭდა. იმ დროიდან მოყოლებული დღემდე არც აქტუალობა დაუკარგავს და არც მკითხველი მოჰკლებია. რომანში ორმოცდაათწლიან დროის მონაკვეთში თურქული საზოგადოების გაცილებით ვრცელი და ხანგრძლივი სულიერი კრიზისია აღწერილი. სტატიაში „ცივილიზაცია და ადამიანი“ აჰმედ ჰამდი თანფინარი წერს:

„დუალიზმი, რომელიც ერთი კულტურიდან მეორე კულტურაზე გადასვლის პროცესმა მოგვიტანა ჯერ საზოგადოებრივ ცხოვრებაზე, შემდეგ კი, ინდივიდუალურად ყველა ადამიანზე აისახა. ახლის მომხრეები ვართ და ვიბრძვით კიდეც მისთვის, თუმცა წარსულს ვერსად გავურბივართ, საფიქრალი მხოლოდ ეს რომ იყოს, კიდეც არა უშავდა, მაგრამ ყველაფერი გაცილებით არეული და რთულია. ჩვენი ცხოვრების რალაც

ეტაპზე, როგორც სიახლის მომხრეები, წარსულის ზეწოლას განვიცდით, ცხოვრების სხვა ეტაპზე კი, პირიქით, წარსულთან მჭიდრო კავშირის გამო სიახლე გვაწევს მძიმე ტვირთად. აღნიშნული დუალიზმი უკვე საუკუნეა ჩვენი ცხოვრების ბატონპატრონია. ზოგჯერ ამ პროცესებს ისტორიული კონტექსტი განაპირობებს, ზოგჯერ კი, ფსიქოლოგიური. მაგალითად, საკუთარი თვითმყოფადობის შეგრძნების უნარი დაკარგული გვაქვს, საკუთარი ცხოვრებით არ ვცხოვრობთ, საკუთარი ენით არ ვმეტყველებთ, მუდმივი ეჭვებით გვიწევს ცხოვრება. გამბედაობა რომ მყოფნოდა, ვიტყოდი, რომ თანზიმითიდან მოყოლებული დღემდე ერთგვარი ოდიოპოსის კომპლექსით, ანუ უნებურად მამის მკვლელის კომპლექსით ვართ მოცულნი. სწორედ ეჭვი ახდენს ჩვენს ცხოვრებაზე გავლენას, იგი აბრკოლებს ჩვენი ინდივიდუალური და საზოგადოებრივი ცხოვრების ადეკვატურ მოწყობას. სწორედ ცივილიზაციის ცვლილებაა იმის მიზეზი, რომ ერთი თაობის მიერ ვერგადალახული სირთულე მომდევნო თაობას გადაეცემა, მუდმივად იქმნება ზღურბლები, რომელთა გადალახვა გვიჭირს. დავაღწევთ თუ არა თავს ამ ეჭვებს? რა თქმა უნდა, მთავარია ვიცოდეთ, ახალი ცივილიზაცია ჩვენს ცხოვრებას გონივრულად როგორ შევუსაბამოთ“ (Tanpinar, 2000, გვ.34).

გეოკულტურული გარემოს ცვლილების გამო ახლისა და ძველის დიქტომიის საფუძველზე ორმაგმა დისკურსმა და ორმაგმა მორალმა იჩინა თავი – იქნება ეს სამოსი, წეს-ჩვეულებები, საუბრის მანერა, ენა, რწმენა, განათლება და სხვა. აჰმედ ჰამდი თანფინარი დროის კონცეპტს მნიშვნელოვან ყურადღებას ანიჭებს. მისთვის დროსთან ასოცირდა ყველა სახის რეგრესი თუ პროგრესი. დრო თანფინარისთვის წარსულის, აწმყოსა და მომავლის უწყვეტი ჯაჭვია. მეჰმეთ ქაფლანის სიტყვებს თუ მოვიშველიებთ, „იგი ყველაფერს, საგნებს, ადგილს (...) თუ ნებისმიერ სხვა რამეს მხოლოდ დროსთან აკავშირებს და მხოლოდ დროსთან მიმართებაში აანალიზებს“ (Kaplan, 1999, გვ. 100). მწერლის შემოქმედება გაჯერებულია დროის კონცეფციაზე ფიქრით და იმის განსაზღვრით, სუბიექტი თავად არეგულირებს დროს თუ მის მიღმა რჩება. თანფინარისათვის ტემპორალური ტრიადა –

წარსული, აწმყო, მომავალი – ერთ მთლიან ჯაჭვად აღიქმება; მისთვის მოვლენები თანმიმდევრულობით ხასიათდება, ესა თუ ის მოვლენა სუბიექტის მიერ ერთდორულადაა გააზრებული, ანუ ხორციელდება წარსული მოვლენის პერსპექტიული პროექცირება აწმყოში. გარდა ამისა, წარსულის, აწმყოსა და მომავლის გააზრებისას მწერალი სიმბოლურ გზას მიმართავს – ფიზიკური დრო დეტერმინირებულია კონკრეტულ პერსონაჟებში. თანფინარი ძალიან კარგად იცნობდა მისი თანამედროვე ევროპელი მწერლების შემოქმედებას, განსაკუთრებით, მარსელ პრუსტს. პრუსტი კი ცნობილია „დაკარგული დროის ძიებით“. მწერალი დროის კონცეფციის სუბიექტივისტურ თეორიას ემხრობა. მისთვის ბერგოსნის დროის თეორია ზედმიწევნით მისაღები აღმოჩნდა. ლექსში „დრო“ თანფინარი დროის დაუნაწილებლობის, მრავალგანზომილებიანობის, ადამიანის ზედროულობასთან ზიარების იდეას აფიქსირებს. რომანში „სიმშვიდე“ მთავარი გმირი, მუმთაზი, მუდმივად გაორებულ მდგომარეობაში იმყოფება. მისთვის ევროპული და ეროვნული ღირებულებების, ანუ წარსულისა და აწმყოს მნიშვნელოვანი გამოცდილებისა და მონაპოვრის გააზრება და რეალიზება სულიერ სიმშვიდესთან არის დაკავშირებული. რომანში „მაჰურ ბესთე“ ხაზგასმულია რელიგიის თემატიკა და საზოგადოების აღფრთოვანებული დამოკიდებულება ევროპული მუსიკისადმი, მაშინ, როცა თურქული ხალხური მუსიკალური ჟანრები მას არაფრით ჩამოუვარდება. რომანის ერთ-ერთი გმირი, საბრი ჰოჯა, თავს აღმოსავლელად თვლის, თუმცა იძულებულია აღიაროს, რომ „აღმოსავლეთი მოკვდა“, წარსული დავიწყებას მიეცა, მაგრამ მხოლოდ წარსულის სულიერ მემკვიდრეობის განცდას შეუძლია ადამიანს სიმშვიდე მოუტანოს. უნდა აღინიშნოს, რომ თანფინარს აქვს „ისტორიის გრძნობა“ სწორედ იმ გაგებით, როგორც ამას ტომას სტერნზ ელიოტი განმარტავდა: „ისტორიის გრძნობა გულისხმობდა ტრადიციულისა და თანამედროვეს, ძველისა და ახლის, გუშინდელისა და დღევანდელის თანასწორუფლებიან ურთიერთობას“ (რატიანი, 2008, გვ.123). ტრადიციისა და ევროპიზაცია-მოდერნიზაციის ჰომოგენურობის ნარატივი, რომელსაც ავტორი ავითარებს, რომანში საზოგადოების მკვეთრი დეჰუმანიზაციისა და დეპერსონალიზაციის ფონზე მიმდინარეობს.

პიროვნული დეგრადაციის პრობლემა, რომელსაც აღნიშნულ რომანში ვხვდებით, „საზოგადო ქირის“ მეტაფორული სახე უფროა, ვიდრე ერთი ადამიანის ტრაგედია. „ახალი ადამიანის“ შექმნის მცდელობა ტოტალური დეპერსონალიზაციის აშკარა მაგალითია. ანთროპოცენტრისტული დისკურსი, რომლის თანახმად ყოფიერების საზრისისეული და ღირებულებითი ცენტრი ადამიანია და სწორედ ადამიანი ანიჭებს ყოფიერებას საზრისს, ლამის უკიდურეს ნეგაციამდეა მისული. რომანის მთავარი პროტაგონისტის ცხოვრება ნათელი მაგალითია იმისა, როგორ შეიძლება იქცეს „ეგზისტენციალური ჰომო საპიენსი“ „უფერულ ადამიანად“ და მასის შემადგენელი ნაწილი გახდეს. რომანს ჰყავს აუქტორული მთხრობელი, რომელიც გარე ხედვის პერსპექტივიდან აფასებს მოვლენებს, რიგ შემთხვევებში უშუალოდ მონაწილეობს მოვლენების განვითარებაში. რომანის მთავარი პროტაგონისტი, ჰაირი ირდალი, თხრობას საკუთარ თავზე ოდანვ ირონიული ფორმით იწყებს და განმარტავს მემუარების დაწერის მიზეზს.

„არასოდეს ვყოფილვარ წერა-კითხვის მოყვარული ადამიანი, ყველა ვინც მიცნობს ამას დაადასტურებს, მხოლოდ ჟიულ ვერნიტა და ნიკ კარტერის მოთხრობებით შემოიფარგლება ჩემი ბიბლიოთეკა, ასევე გავეცანი ავიცენას ნაშრომებს, უმუშევრობის ჟამს ჩემი შვილების სკოლის სახელმძღვანელოების კითხვით ვკლავდი დროს, არც ის უნდა გამოგვრჩეს მხედველობიდან, რომ ჩაიხანაში სხვადასხვა ჟურნალ-გაზეთსაც ვეცნობოდი (...) მემუარების წერისას სულაც არ ვაპირებ საკუთარ თავზე საუბარს. ჩემი მიზანია, რომ გარკვეული მოვლენები, რომელთა მოწმეც ვიყავი, დავიწყებას არ მიეცეს“ (Tanpınar, 2007, გვ.5).

გმირის პიროვნული აღმასვლისა თუ დაღმასვლის საკითხის გაანალიზება გარკვეული სახის სისტემატიზაციას მოითხოვს. ასევე მნიშვნელოვანია დროისა და სივრცის კორელაციის საკითხის განსაზღვრა, რომელიც მისი სულიერი ტრანსფორმაციის განმსაზღვრელი ფაქტორია. მწერალი რომანში ფსევდოღირებულებებით ნაკვები საზოგადოების რეალური სახის წარმოჩენას ცდილობს. მორალი, ზნეობა, ჭეშმარიტება ამ საზოგადოებაში ფეხს ვერასოდეს მოიკიდებს,

რადგან მისი ბინადრები ამგვარი კატეგორიების არსებობის აუცილებლობას ვერ გრძნობენ. სამყაროს მოდელი, რომელიც მწერალმა შემოგვთავაზა, სრულიად არის დამოკიდებული დრო-სივრცული მოდელების განსაზღვრის საკითხზე. არ უნდა დაგვავიწყდეს, რომ მუსლიმი ადამიანისათვის დრო და საათი ღვთისკენ მიმავალი გზის ყველაზე საიმედო მაჩვენებელი და ცხოვრების მარეგულირებელიც არის. ის, რომ რომანში ადამიანური ყოფის აბსურდულობას შევხვდებით, ამაზე თავად სათაურიც მეტყველებს. ინსტიტუტი, რომელიც დროს უკან ჩამორჩენილი საათების გასწორების მეშვეობით არეგულირებს, ობიექტურ, ფიზიკურ დროში არ არსებობს. მაგრამ რომანში მოცემულ დროში, რომელიც ტემპორალური ტრიადის წყვეტადობითაც არის გამორჩეული, სწორედ ამ ინსტიტუტშია თავმოყრილი საზოგადოების „მოაზროვნე ნაწილი“. დროს სივრცული გამოხატულება ინსტიტუტის სახით ეძლევა, ნივთიერი სახით კი მას საათი გამოხატავს. რომანის მთავარი გმირის, ჰაირი ირდალის, ცხოვრებისეული პერიოდის პირველი ფაზა მისი ბავშვობაა, რომელშიც ნათლად იკვეთება სამყაროში „ერთხელ გადაგდებული ადამიანის“ მარტოსულობის თემა. მაგრამ არის თუ არა ეს მარტოსულობა პიროვნული ტრაგიზმის მიზეზი? ცალსახად უნდა ითქვას, რომ არა. პირიქით, ყველასგან მიტოვებული და დავიწყებული ჰაირი ირდალი საკუთარ თავში იმ „ოქროს ზოდს“ აღმოაჩენს, რომელსაც თავისუფლება ჰქვია. იგი შეიძლება ითქვას „თავისუფლებითაა დაწყველილი“ და სრულიად არ საჭიროებს საკუთარი თავის შესაცნობად „სხვას“.

„დროდადრო გაჭირვებულად ვცხოვრობდი, სიღარიბე ჩემთვის ერთგვარ ტყავად იქცა, თუმცა ეს სულაც არ ნიშნავს იმას, რომ ბედნიერი წამები არ მქონია. ხელმოკლე ოჯახში დავიბადე, მაგრამ ბედნიერი ბავშვობა მქონდა. თუ ოჯახში და მის გარშემო ერთგვარი ჰარმონია სუფევს, გაჭირვება, თუ ის გარკვეულ ზღვარს არ გადასცდა, ისე საშინლად და აუტანლად აღარ გეჩვენება, მას თან ახლავს რამდენიმე პრივილეგიაც. ჩემი ბავშვობის მთავარი პრივილეგია თავისუფლება იყო. თავისუფლება ბავშვობაში რომ ვიგემე, სულ სხვა ბუნებისა იყო და რაც მთავარია, არავის უჩუქებია. ეს ბაჯალლო ოქროს ზოდი საკუთარ თავში ვიპოვე. იმ დღიდან ჩემ ირგვლივ ყველა-

ფერი შეიცვალა: ჩემი პატარა ცხოვრება, ჩემი ღარიბული სახლი, გარშემომყოფები, თუმცა მოგვიანებით ეს ყველაფერი ხელიდან გამომეცალა (---) მოსწავლეთა უმეტესობისაგან განსხვავებით სკოლაში მოსამსახურეს არ დავყავდი, არც მოხდენილი ახალი ტანსაცმელი მეცვა, არც წყალგაუმტარი ფეხსაცმლით, ან თბილი პალტოთი გამოვირჩეოდი. მუხლებზე შარვალი ყოველთვის დალაქავებული მქონდა, პერანგი კი – იდაყვებზე ამობურცული. სკოლაში წასვლის წინ გულში არავინ მიკრავდა, არც ათას რჩევა-დარიგებას მაძლევდა, არც მოუთმენლად ელოდა ჩემს დაბრუნებას. რაც უფრო გვიან მივიდოდი სახლში, უფრო უხაროდათ. მიუხედავად ამისა, მაინც ბედნიერი ვიყავი ყველა დანაკლისს ქუჩა და ლალი ცხოვრება მინაზღაურებდა. მხოლოდ ბედნიერების გრძნობით გაჟღენთილმა შინაგანმა სამყარომ ამარიდა ჩემი ცხოვრების მთლიან არევ-დარევას. ამან გარკვეული მიმართულება და ფორმა მისცა ჩემს ცხოვრებას, ალბათ სწორედ მისი დახმარებით ვიპოვე თავისუფლებისაკენ მიმავალი გზა“ (Tanpınar, 2007, გვ. 25).

გმირის ბავშვობისა და მოზარდობის ფაზაში ტოპოგრაფიული სივრცე ქუჩითა და ნური ეფენდის საათების სახელოსნოთია განსაზღვრული. მათგან მნიშვნელოვანი ნური ეფენდის სახელოსნოა, სადაც საათები ცოცხალ ადამიანებთან არის პერსონიფიცირებული. ნური ეფენდი ერთადერთი პერსონაჟია, რომელიც რეალურ სამყაროში ცხოვრობს და თავის თავში წარსულის საუკეთესო გამოცდილებას აერთიანებს. მან შეძლო მისტიციზმისა და ზღაპრების სამყაროში მცხოვრები ადამიანების გვერდით (ასეთები კი ბევრია) ღირებულებათა ორიენტაციის რყევის ფონზე, ისტორიული კრიზისის მიუხედავად, საკუთარი მსოფლმხედველობის შენარჩუნება, რამაც განაპირობა კიდევ მისი აზროვნებისა და სოციალური სტრუქტურებისადმი მდგრადობა. მესაათე ნური ეფენდი თავიდანვე განსაზღვრავს გზას, რომელსაც ჰაირი ირდალი უნდა გაჰყვეს, რათა გადარჩეს. არა „ამაო შრომითა“ და მცონარებით, არამედ საქმისადმი სიყვარულითა და წარსულთან თანადროულობის შეგრძნებით შეძლებს იგი სულიერი კრიზისის დაძლევის.

„ჰაირი, ჩემო ყმაწვილო, არ ვიცი რამდენად კარგი მესათე დადგები. თუ ხუთ წელიწადში ხელობას ვერ დაეუფლები, ბედისწერა არ დაგინდობს, მცირე მოთხოვნილების ადამიანი ბრძანდები, ცხოვრებისა და გარემოცვის მიმართ მერყევი. მხოლოდ სწორად შერჩეული ხელობა თუ გადაგარჩენს, მაგრამ, სამწუხაროდ, საამისოდ აუცილებელი ყურადღების უნარი არ გაქვს. თუმცა საათები გიყვარს. ეს მეტად მნიშვნელოვანია, გარდა ამისა, კარგი მსმენელი ხარ. მოსმენის უნარი კი დიდი სათნოებია. სხვა თუ არაფერი, ადამიანის შინაგან სიცარიელეს ახშობს და მას მოსაუბრის დონემდე ალაზევებს“ (Tanpınar, 2007, გვ.23).

ნური ეფენდის გარდა, ჰაირი ირდალის ცხოვრებაში მნიშვნელოვანი როლი სამმა ადამიანმა შეასრულა. სწორედ ეს ადამიანები იყვნენ აღმოსავლური მისტიკითა და ფსევდორელიგიური ღირებულებებით ნასაზრდოები. ერთი თავს მესიად ასაღებდა და მიღმიერ სამყაროსთან ამყარებდა კავშირს, მეორე ალქიმიით იყო დაკავებული და ოქროს მიღებას ცდილობდა, მესამე კი ოპერეტის პერსონაჟს ჰგავდა, რომელსაც საკუთარი ქონება დიდი ხნის წინ გაენიავებინა და სალი აზროვნების უნარიც დაჰკარგვოდა. ამ ადამიანების სუბიექტური დრო რეალურ დროს არ ემთხვევოდა. ისინი არც ცდილობდნენ ობიექტურ დროსთან საერთო გამოენახათ. „ახალი დრო“ მათთვის მიუღებელი და გაუგებარი იყო. ისინი ისე ცხოვრობდნენ, თითქოს იმ თითქოს იმ კედელში რეალობას რომ ვეძახით, თითოეულმა დიდი ხვრელი აღმოაჩინა და ყოფიერების მეორე მხარეს გაღწევა შეძლო. ისინი ცხოვრობდნენ სამყაროში, სადაც შეუძლებელი არაფერი იყო. დანარჩენებისაგან განსხვავებით, მათ არ სწამდათ ის, რასაც ხედავდნენ, ხელით ეხებოდნენ და ალქმის ორგანოების საშუალებით სწვდებოდნენ. ტოპოგრაფიული სივრცეც მათი აზროვნების შესაბამისი იყო. ლაბორატორია, რომელშიც ოქროს მიღებას ცდილობდნენ, დანგრეული მეჩეთი და გაღარიბებული სასახლე იყო. საბოლოო ჯამში, ყველა ეს პერსონაჟი მთავარი გმირის, ჰაირი ირდალის, სახეში დეტერმინირდა. *„წლების განმავლობაში ამ ადამიანების გვერდით ვიდექი და მათი ოცნებებისთვის ვარსებობდი. ზოგჯერ მათ ტანსაცმელსა და ხასიათს ვირგებდი. ხან ნური ეფენდი ვიყავი, ხან ლუდფულაჰი,*

ხანაც აბდუსელიმი, თანაც ისე, რომ ამას თვითონაც ვერ ვამჩნევდი, ჩემთვის ისინი სამაგალითო ნიღბები იყვნენ, რომელთაც უნებლიეთ სახეზე ვირგებდი. როდესაც სარკეში ვიხედები, ხანდახან საკუთარ თავში ერთ-ერთ მათგანს ამოვიცნობ ხოლმე“ (Tanpınar, 2007, გვ.27). სოციალურ-კულტურული გარემოს მკვეთრ ცვლილებას შედეგად გმირის დეპერსონალიზაცია მოჰყვა. თავისუფლება, რომელიც ჰაირი ირდალმა „ოქროს ზოდით“ საკუთარ თავში აღმოაჩინა, საკმარისი არ აღმოჩნდა მისი, როგორც პიროვნების განვითარებისა და ფორმირებისათვის. მისდამი დამოკიდებულება ყოველთვის ამბივალენტური იყო, ის ერთდროულად ეცოდებოდათ და უყვარდათ კიდეც, თუმცა მისი თანდაყოლილი დილეტანტიზმი მისი შემდგომი ცხოვრებისეული ფაზების განმსაზღვრელი გამოდგა. რომანში გმირის მომდევნო ცხოვრებისეული ფაზის აღწერისთვის კონკრეტული ისტორიული მოვლენაა ნახსენები. პირველი მსოფლიო ომიდან დაბრუნებულ ჰაირი ირდალს ყველა და ყველაფერი შეცვლილი ხვდება. ეს ცვლილება ერთგვარი მოსამზადებელი პერიოდია მისი, როგორც „ახალი ადამიანის“ ჩამოყალიბების პროცესში. გმირის ახალ ადამიანად ფორმირებას წინ ერთი აბსურდული ფაქტი უძღვის. აბსურდის მასშტაბები და წრე იმდენად დიდია, რომ საქმე სასამართლომდეც კი მიდის. მთავარ გმირს იმ ბრილიანტის ადგილსამყოფლის გამხელას ედავებიან, რომელიც ფიზიკურად არ არსებობს. სასამართლო პროცესი ძლიან ჰგავს ფრანც კაფკას „პროცესს“, რომელშიც იოზეფ კას ცილი დასწამეს იმ დანაშაულის ჩადენაში, რომელიც ბუნებაში არ არსებობდა. იოზეფ კა „ძალიან დაკლეს“, ჰაირი ირდალი კი ფსიქიატრიულ საავადმყოფოში გაამწესეს. იქ კი ექიმი რამიზის მეთვალყურეობის ქვეშ უნდა გაევლო მკურნალობის კურსი. ექიმი რამიზი ტიპური ნიმუშია ფსევდოგანათლებული ადამიანისა, რომელიც ადამიანური არსებობის მთავარ მიზეზად ფსიქოანალიზს მიიჩნევს. ექიმი დაჟინებით ითხოვს „პაციენტისგან“ სიზმრის ნახვას, რომელიც მას ოიდიპოსის კომპლექსის დიაგნოზის დასმაში დაეხმარება. ექიმი რამიზი მორიგი პერსონაჟია, რომელმაც ჰაირი ირდალი ერთი მოჩვენებითი სამყაროდან მეორეში გადაიყვანა. მისთვის წარსული არ არსებობს, არსებობს მხოლოდ აწმყო. თუმცა, აწმყოც ფსევდოღირებულებებითაა გაჟღენთილი. იგი კატეგორიულად მოითხოვს აღმოსავლური ფატალიზმისგან გათავისუფლებას. აღნიშნული დროის სივრცული

გამოხატულების ყველაზე კარგი მაგალითია ყავახანა, რომელშიც საზოგადოების თითქმის ყველა სფეროს წარმომადგენლია შეკრებილი.

„ყავახანაში ყველა სჯულის და ჯიშის ადამიანი მოდიოდა: გაკოტრებული ვაჭარი თუ უსახელო პოეტი, მხატვარი, ჟურნალისტი, ჩინოვნიკი თუ მოჭადრაკე, უნივერსიტეტის პროფესორი თუ სტუნდეტი, მსახიობები, მუსიკოსები, მიუხედავად იმისა, რომ პატარ-პატარა ჯგუფებად იყოფოდნენ, ისეთ შთაბეჭდილებას ქმნიდნენ, რომ ყველანი ერთად ცხოვრობდნენ. რას აღარ მოისმენდი ამ ყავახანაში: ისტორიას, ბერგსონის ფილოსოფიას, არისტოტელეს ლოგიკას, ბერძნულ ლირიკას, ფსიქონალიზს, პოლიტიკას, საინტერსო თუ საშიშ ისტორიებს... რა თქმა უნდა, ამ საკითხებზე სიღრმისეულად არავინ ლაპარაკობდა; ყველა ეს ადამიანი თითქოს ხანგრძლივი ძილიდან გამოღვიძებულს, ან მკვდრეთით აღმდგარს ჰგავდა. ყველა ის საკითხი, რომლებზეც ისინი ლაპარაკობდნენ – ალექსანდრე თუ ჰანიბალი, კანტის კატეგორიული იმპერატივი – რეალური ცხოვრებიდან გაქცევა იყო და სხვა არაფერი (Tanpinar, 2007, გვ.75).

საზოგადოების ამ მდგომარეობის შეფასებას ყველაზე მკაფიოდ ისევ ექიმი რამიზი ახდენს. „სოციალური ფსიქოლოგიისთვის ეს საუკეთესო ადგილია, აქ კარგად ჩანს წარსულის კვალი, ყველა ეს ადამიანი საკუთარ ილუზორულ სამყაროშია ჩაფლული, თითქოს სხვა სამყაროში ცხოვრობენ, თითქოს კოლექტიურ სიზმარს ხედავენ“ (Tanpinar, 2007, გვ. 80). ჰაირი ირდალისათვის კი ეს ადგილი ზედმიწევნით მისაღები აღმოჩნდა, „თუმცა თავდაპირველად ეს უცნაური საზოგადოება, რომელიც, ერთი შეხედვით, ხალხური ბალაგანისა და ჩრდილების თეატრის ეპოქის გადმონაშთი იყო და აღმოსავლური თხზულებებისათვის დამახასიათებელ ნიშნებს ატარებდა, ნერვებს უშლიდა“ (Tanpinar, 2007, გვ. 95). მაგრამ ვინაიდან ყავახანის საზოგადოებას რეალურ დროს ისევ ილუზორული ერჩივნა და მზად იყო იმპერატორ ანდრონიკეს განძის არსებობაც დაეჯერებინა, მან ჰაირი ირდალი ღვიძლი შვილივით მიიღო და სახელიც კი შეურჩია – „ობოლი ბიჭუნა“. აქ არავის ერქვა საკუთარი სახელი, ეს კიდევ ერთი

მანიშნებელია რეალობიდან გაქცევისა და დეპერსონალიზაციისა. „ყოფის სიმსუბუქეში“ რომანის პროტაგონისტი თავით გადაეშვა არ-არსებულ სამყაროში: „თითქოს რომელიღაც მრავალფეხა ფრთოსანი მხეცის კლანჭებში აღმოვჩნდი, რომელიც ადამიანს განუწყვეტლივი ლიტინით მოხითხითე, განცხრომისაგან მინაბულ არსებად აქცევს და იმონებს. ასე ვცხოვრობდი სამყაროში, რომელშიც არ არსებობდა შესატყვისობა და, მიუხედავად ამისა, მისი ყველა დეტალი საოცრად იყო ერთმანეთთან დაკავშირებული. თითქოს შტორმის მიერ მოტანილი ნამსხვრევებისგან აგებულ ბაზარში ვცხოვრობდი“ (Tanpinar, 2007, გვ. 125). ჰაირი ირდალს ვერაფრით გაეგო, საიდან გამოხტა ეს შტორმი, რომელმაც ფეხებთან უამრავი ხარახურა მიუყარა და მათი ჭეშმარიტი სახის გამოცნობა შეუძლებელი გახადა. რომანის პროტაგონისტი დინებას აჰყვას, მას არ შესწევდა ძალა, საკუთარ „აჩრდილს გადახტომოდა“. იგი კუდში დასდევდა ყველას, ვინც კი თავზე ხელს გადაუსვამდა. თავს იქ გრძნობდა კომფორტულად, სადაც მეტი სარგებელი იყო. რომანს მეორე მთავარი პერსონაჟიც ჰყავს, ჰალით აიარჯი, თუმცა არ შევცდებით, თუ ვიტყვით, რომ იგი ჰარი ირდალის ორეულია, მეფისტოფელისებური ბუნებით. სწორედ მასთან შეხვედრამ დააჩქარა გმირის პიროვნული დეგრადაცია. რომანში მხოლოდ ეს პერსონაჟი გხვდება წარსულის გარეშე, მის შესახებ არავინ არაფერი იცის, იგი მოულოდნელად ჩნდება და ქრება კიდევ. იქამდე კი ჰაირი ირდალის სულის სიღრმეში შემორჩენილ სინათლეს ჩააქრობს და მისგან „მასის ადამიანს“ აქცევს. ჰალით აიარჯი „ახალი დროის“ „ახალი ადამიანია“, მისთვის წარსული არ არსებობს; რეალურად არსებული მხოლოდ აწმყოა, მაგრამ დამოკიდებულება აწმყოსადმი მერკანტილურია.

„იყო რეალისტი, არ ნიშნავს რეალობას ისე ხედავდე, როგორადაც ის არსებობს, იყო რეალისტი, ნიშნავს ამ რეალობასთან თანაცხოვრების შემეცნებას. რა ხეირია იმაში თუ რეალობას უბრალოდ ვხედავთ. ამ შემთხვევაში ადამიანი იწყებს მსჯელობას (ხაზი ჩემია – მ.ბ.), რომელიც თავისთავად არაფრის მომტანია; ამასთან, მანკიერებისა და გაჭირვების მთელი რიგი იჩენს თავს. შედგად კი რა? როგორც წესი, ადამიანს რაიმეს კეთების სურვილი ეკარგება, პესიმიზმიში

ვარდება და ითრგუნება. ხედავდე რეალობას, როგორიც ის არის, ნიშნავს წინასწარ წაგებულ მდგომარეობაში ჩაიყენო თავი. თქვენ სიტყვებით იწამლავთ თავს, ამიტომაც გიწოდეთ **წარსულის ადამიანი. ახალი ადამიანის** რეალიზმი სულ სხვა რამეა. ხელში მიჭირავს რაღაც ნივთი, რომელსაც გარკვეული თვისებები აქვს, რაში გამოვიყენებ მას? ესაა კითხვა, რომელიც საკუთარ თავს უნდა დაუსვა“ (Tanpinar, 2007, გვ.130).

ასეთმა დამოკიდებულებამ ჰაირი ირდალს ცხოვრება სიზმრად უქცია, სადაც ყველაფერი ტყუილზე იყო აგებული. *„ტყუილებს ძალიან მივეჩვიე, სხვაგვარად ასეთ ყალბ ცხოვრებას ვერ მოვახერხებდი, ხალხს ასეთი მოვწონდი – მატყუარა“* (Tanpinar, 2007, გვ. 160). სიყალბეში ყელამდე ჩაფლული ჰაირი ირდალი იმაზეც კი თანხმდება, რომ წიგნი დაწეროს „ეპოქალური მნიშვნელობის ადამიანზე“, რომელსაც სინამდვილეში არასდროს უცხოვრია. გამოგონილი ადამიანის უკვდავყოფა, საფლავის მოძიება (ღვთის მადლით, უპატრონო საფლავი ბევრია) ისტორიის „გამოგონების“ პირდაპირპროპორციულია. *„მცდელობა, საკუთარი თავი დავუკავშიროთ ხეთებს, ფრიგიელებს და ღმერთმა უწყის კიდევ სხვა რომელიმე ძველ ერებს, სწორედ მამის მოჭარბებული კომპლექსით აიხსნება“* (Tanpinar, 2007, გვ. 132). ჰალით აიარჯის მიერ ტანსაცმლის ჩუქების ფაქტმა (ტანსაცმელი კი გამონაცვალა) ჰაირი ირდალის სააზროვნო სისტემასა და მეხსიერებას „ინფანტილური ამნეზიისკენ“ გაუხსნა გზა. *„მისი სამოსლის მორგებისთანავე მომეჩვენა, თითქოს მთელი არსებით შევიცვალე, თვალსაწიერი გამიფართოვდა, სწრაფად მოვახერხე ცხოვრება, ჰალით აიარჯივით ერთი მთლიანობად აღვიქვი. უკვე ისეთ სიტყვებს ვიყენებდი, როგორებიცაა: „ცვლილება“, „კოორდინაცია“, „მეტნალიტეტი“, „ტრანსფორმაცია“, „უზენაესი ლოგიკა“, „მეცნიერული მიდგომა“. ყველა ადამიანთან მიმართებაში ვსვამდი კითხვას, „რა სარგებლობის მოტანა შეუძლია ჩემთვის?“* (Tanpinar, 2007, გვ. 175). ჰალით აიარჯის ინიციატივით დაარსდა „დროის ინსტიტუტი“, რომელიც ახალი დროის, ახალი ადამიანების წარმოების ცენტრი უნდა გამხდარიყო. გმირის შინაგანი კონფლიქტი სწორედ აქ დაიწყო. იცოდა, რომ ყველაფერი ტყუილზე იყო აგებული, თუმცა უზრუნველი ცხოვრება ყველას და ყველაფერს ერჩივნა. აღარც თვითონ ახსოვ-

და, ვინ იყო და არც გარშემომყოფები იხსენიებდნენ ერთი სახელით. ხან ჰაირი შვილი იყო, ხან ჰაირი წინასწარმეტყველი, ხან ჰაირი მესაათე, ჰაირი ობოლი, ჰაირი ჯადოქარი, მფლანგველი, ლოთი, ჰაშიშის მოყვარული, ბატონო ჰაირი. „ხედავთ, რამდენი ჰაირი არსებობდა! ნეტავ რომელიმე მათგანი სადმე ხომ არ დაგვეკარგა, რა მოხდებოდა, სხვებივით მხოლოდ ერთი რომ ვყოფილიყავი, საკუთრივ მე!“ (Tanpinar, 2007, გვ. 211). საკუთარი თავისა და, ზოგადად, რეალური სამყაროსაგან გაუცხოებულ ჰაირი ირდალს მინავლებული და ოდნავ მბჟუტავი თავისუფლება, რომელსაც გემო ბავშვობაში გაუსინჯა, აჩრდილივით დასდევს და მოსვენებას არ აძლევს, მაგრამ იქ დაბრუნება აღარ შეუძლია. ამაზე მისი ორეულის, ჰალით აიარჯის, სიტყვებიც ნათლად მეტყველებს: „გინდათ, გითხრათ სინამდვილეში რა გჭირთ? უკან დაბრუნება აღარ შეგიძლიათ იმიტომ, რომ ამ ყველაფერზე უარს ვერ იტყვით, პოპულარობაც მოგწონთ და თქვენი ახალი დინამიკური ცხოვრებაც, თუნდაც იმ ჩარჩოებით განსაზღვრული, რომლებიც აბსურდულად მიგაჩნიათ. ცხოვრებას რვაფეხასავით ებლაუჭებით და ვერაფერს შეეღვეით“ (Tanpinar, 2007, გვ. 245). ჰაირი ირდალის მარადიული კითხვა – „იქნებ ის, რასაც პიროვნებას ვეძახით, სხვა არაფერია, თუ არა შემთხვევით შეთვისებული ნიღბების სინთეზი, რომელსაც ჩვენი მეხსიერების სკივრში ვინახავთ“ (Tanpinar, 2007, გვ. 25) – პასუხგაუცემელი არ დარჩენილა, მას მისმა ვაჟმა გასცა პასუხი, რომელიც სწორედ ის „სხვა“ აღმოჩნდა, რომელმაც მას ყოფის აბსურდულობა დაანახა, თუმცა უკვე გვიან იყო. ჰაირი ირდალი სრულიად შთაენთქა ჰალით აიარჯის, იგი ზედმეტად დაჰკანკალბედა საკუთარ ბედს.

რომანში პროტაგონისტის დეპერსონალიზაციისა და დეჰუმანიზაციის მაგალითზე წარმოჩენილია ცივილიზაციათა მიჯნაზე საზოგადოების სააზროვნო და საზოგადოებრივი ცხოვრების სისტემის დეკონსტრუქციის სავალალო შედეგები. ტრადიცია, რომელიც ხანგრძლივი შრომით მოიპოვება, ერთგვარი ფუნდამენტია, რომელზეც ახალი სააზროვნო სისტემა უნდა დაშენდეს. ახალი, უტოპიური სამყაროს შექმნა, რომელიც ფსევდოევროპულ დისკურსს ემყარება, თავინდანვე განწირულია ფიზიკური (ჰალით აიარჯი) და მორალუ-

რი (ჰაირი ირდალი) განადგურებისათვის. ფსევდოევროპეიზაციის პროცესმა თურქულ საზოგადოებაში ღირებულებათა კონფლიქტი გარდაუვალი გახადა. ახალი სააზროვნო ფორმები, ღირებულებათა ორიენტაციის დიფერენცია, საზოგადოებრივი ცოდნისა და განათლების სეკულარიზაცია და პლურალიზაცია, იდეოლოგიური მიმართულებების მრავალფეროვნება და პიროვნების თვითგამორკვევა გახდა ის მნიშვნელოვანი სტრატეგები, რომლებმაც ცხოვრებისა და აზროვნების ორი წესი ალათურქა და ალაფრანგა ჩამოაყალიბა. ამას თან მოჰყვა ინდივიდუალური აზროვნების, ადამიანის თავისუფალი აქტივობის ნიველირების საფრთხეც. აჰმედ ჰამდი თანფინარმა რომანში „დროის მარეგულირებელი ინსტიტუტი“ ფსევდოღირებულებით ნაკვები საზოგადოების მოდელი შექმნა, რომელშიც სამყაროში „ერთხელ გადაგდებული“ ადამიანის პიროვნული დრამა აღწერილი. პროტაგონისტის დეგრადაციის პროცესი პაროდისა და აბსურდულობის ჩარჩოებშია მოქცეული. ჰაირი ირდალს უჭირს საკუთარი თავის მიკუთვნება რომელიმე კონკრეტულ საზოგადოებრივ ჯგუფთან. ის უცხოა ოჯახშიც, სამსახურშიც, მეგობრებთანაც. გმირის შემთხვევაში სოციალურ-კულტურული გარემოს მკვეთრ ცვლილებას შედეგად დეპერსონალიზაცია და დეჰუმანიზაცია მოჰყვა. ირეალურ დროსა და სივრცეში მცხოვრები ადამიანები სხვადასხვა საზეიმო შეხვედრის მოწყობით წარმატებით ახდენენ ფსევდობედნიერების დემონსტრირებას. მოჩვენებითი და უტოპიური სამყაროს მოდელში ჩაკარგული ჰაირი ირდალისათვის სიკეთე, ღირსება, ეროვნული იდენტობა მისი მასწავლებლის, მესაათე ნური ეფენდის სახეშია დეტერმინირებული, რომელმაც იგი, როგორც „ჟანგიანი საათი“, ნაწილ-ნაწილ ააწყო და რეალურ სამყაროსთან მის ადაპტაციას შეეცადა. ცხოვრების საწყის ეტაპზე ჰაირი ირდალში თავისუფლების შეგრძნება მთელი სისრულით არის მოცემული. იგი მას, როგორც „ოქროს ზოდს“, ისე უფრთხილდება. თუმცა, ცხოვრების მომდევნო ეტაპზე საკუთარ თავთან ჭიდილის შემდეგ მომხმარებლურმა ბუნებამ იგი კომფორმისტად აქცია და მანაც ტყუილის ჯადოსნურ სამყაროში კმაყოფილებით ცხოვრება არჩია. ჰაირი ირდალი ერთგვარი „პოლიფონიური პერსონაჟია“, რომელიც მის სულში ჩაბუდებულ უამრავ ხმათაგან იმას უსმენს, რომელიც მისგან მატერიალური საზრდოს სანაცვლოდ მსხვერპლად სულს ითხოვს.

გამოყენებული ლიტერატურა:

- რატიანი, ი. (2008). ამერიკული ახალი კრიტიკა. წიგნში: ლიტერატურის თეორია. XX საუკუნის ძირითადი მეთოდოლოგიური კონცეფციები და მიმდინარეობები. გვ. 123-145, თბილისი: „ლიტერატურის ინსტიტუტის გამომცემლობა“, ISBN 978-9941-0-0355-4.
- Kaplan, M. (2008). Bir Gül bu Karanlıkta, [A Rose in the Dark]. İstanbul: 3F Yayınevi.
- Moran, B. (2012) Türk Romanına Eleştirel bir Bakış, 1 Ahmet Midhat'tan A. H. Tanpınar'a İstanbul, İletişim Yayınları. [A Critical look At the Turkish Novel 1, From Ahmed Midhat to A.H. Tanpınar]. Istanbul: İletişim Publishing.
- Tanpınar, A.H. (1997). Edebiyat Üzerine Makaleler, [Articels on Literature] İstanbul: Dergah Yayınları.
- Tanpınar, A.H. (2000). Yaşadığım gibi, İstanbul, [As I Have Lived], İstanbul: Dergah Yayınları.
- Tanpınar, A. H. (2007). Saatleri Ayarlama Enstitüsü, [The Time Regulation Institute] İstanbul: Dergah Yayınları.

References:

- Rat'iani, I. (2008). „Amerik'uli akhali k'ritika. Lit'erat'uris teoria, XX sauk'unis dzi-ritadi metodologiuri k'ontsepsiebi da mimdinareobebi, 123-145. [The American New Criticism, Literary Theory, The Basic Methodological Conceptions and Scholls of XX century]. Tbilisi: Publishing House of Institite of Literature, ISBN 978-9941-0-0355-4.
- Kaplan, M. (2008) Bir Gül bu Karanlıkta, İstanbul, 3F Yayınevi. [A Rose in the Dark]. Istanbul: 3F Publishing.
- Moran, B. (2012) Türk Romanına Eleştirel bir Bakış, 1 Ahmet Midhat'tan A. H. Tanpınar'a İstanbul, İletişim Yayınları. [A Critical look At the Turkish Novel 1, From Ahmed Midhat to A.H. Tanpınar]. Istanbul: İletişim Publishing.
- Tanpınar, A.H. (1997) Edebiyat Üzerine Makaleler, İstanbul, Dergah Yayınları. [Articels on Literature]. Istanbul: Dergah Publishing.
- Tanpınar, A.H. (2000) Yaşadığım gibi, İstanbul, Dergah Yayınları. [As I Have Lived]. Istanbul: Dergah Publishing.
- Tanpınar, A. H. (2007) Saatleri Ayarlama Enstitüsü, İstanbul, Dergah Yayınları. [The Time Regulation Institute]. Istanbul, Dergah Publishing.